

Til biskopperne: reaktioner på gudstjenesterapporten

Hermed fremsendes et bidrag til den debat om gudstjenesten, som biskopperne har inviteret til med gudstjenesterapporten. Bidraget omfatter to dele. Første del er en kritisk diskussion af rapportens oplæg til debat og af den form for oplevelsesgudstjeneste, som oplægget rummer, til fordel for en gudstjeneste, som er kristologisk og parænetisk fokuseret med en revideret vægning af forholdet mellem ord og sakramenter og mellem tro og gerninger. Anden del plæderer for en revideret tilgang til de bibelske tekster og til deres betydning som gudstjenestens brugstekster; med et forslag til, hvordan en ny Anden Tekstrække kunne se ud, præsenteres en række illustrative eksempler på nye tekstvalg og tekstkombinationer. Hertil føjes forslag vedrørende dåb og dåbstekster samt nogle forslag til revision af enkelte led i den liturgiske tradition.

Bidraget fremsendes af en arbejdsgruppe, som i forlængelse af et kursus på FUV har arbejdet på at udforme en ny Anden Tekstrække ved i tekstvalgt og tekstkombinationer at udnytte de senere års eksegetiske og hermeneutiske indsigter. Gruppens medlemmer er:

Dorte Fabrin Beltoft, Rungsted Sogn, Helsingør Stift

Willy Ole Christiansen, Grundtvigs Sogn, Esbjerg, Ribe Stift

Lone Fatum, præst, fhv. universitetslektor, Det Teologiske Fakultet, KU

Mette Gramstrup Hansen, Vesterbro Sogn, Københavns Stift

Else Rosenlund Korsholm, Esbønderup-Villingerød Pastorat, Helsingør Stift

Pernille Borum Stengaard, Allested-Vejle Pastorat, Fyens Stift

Første del: en kritisk diskussion af gudstjenesterapporten

Hvad vil biskopperne med rapporten?

Det er uklart, hvem rapporten henvender sig til, men tillige uklart, hvad biskopperne egentlig vil. Nogle afsnit synes at forudsætte konfirmander og er basalt introducerende som til ikke-kirkevante, mens der generelt tales indforstået til et bestemt segment af kirkegængere om fromhed, bibelord, gudstjenesten som rammerne for mødet med Guds ord, den levende gudstjenestetradition, kirken som en del af samfundet, gudstjenestens særlige atmosfære, gudstjenesteliv, som præger kulturen, og hele gudstjenestens formål, at opleve Guds nærvær i "et virkeligt møde med Gud". På den måde

inviteres vidt forskellige grupper til at byde ind med "et indtryk af holdninger, erfaringer og ønsker", uden at forudsætninger og vurderingskriterier for disse indtryk angives. Biskopperne vil komme med "forslag til ændringer og vejledninger", uden at det anføres, ud fra hvilke kriterier disse forslag på grundlag af de mange forventede indtryk skal udarbejdes, eller på hvilket grundlag eventuelle ændringer skal føre til udarbejdelse af vejledninger.

Det hedder eksplicit, at faggruppens arbejde skal "kvalificere" den debat, som biskopperne ønsker sig; men vi mener ikke, at rapporten er et kvalificeret grundlag for debat, når den nøjes med at stille spørgsmål, en uoverskuelig mængde af spørgsmål, som stritter i alle retninger, men synes at have det til fælles, at de appellerer til følelser, oplevelsesfulde stemninger og religiøs inderlighed i stedet for til eftertanke og kritisk reflekteret bevidstgørelse. Det virker, som om rapportens forfattere er mere interesserede i at høre og kontrollere, hvad forbrugende kirkegængere føler, end som fagfolk selv at komme med bud på en gudstjenesteordning, som derefter kan debatteres sagligt.

Ved ensidigt at fokusere på det æstetiske reduceres gudstjenesten til en oplevelse, som forudsætter bestemte følelser. Det understreges med karakteristikken af gudstjenesten som en gave, fyldt af Guds kærlighed. Men skal gudstjenesten skabe rum for gaveuddeling, så hver og én kan mærke, at de er i og næres af en relation til Gud, lader det ikke meget tilbage til den enkelte kirkegænger selv at forholde sig til. Hvad er der mere at sige og gøre, hvis gudstjenestens formål er gavemodtagelse? Hvordan skal den lokale gudstjeneste være relevant for mennesker i sognet med så meget fokus på det rumlige, sanselige og følelseladede? Hvorfor gå til gudstjeneste, hvis den som ethvert andet kulturtilbud, man kan deltage i, tilbyder en følelsesmæssig oplevelse og et møde med ligesindede? En "god" gudstjeneste afstedkommer ikke nødvendigvis en glædelig "oplevelse"; men ender måske snarere som en sten i skoen, en besværlig erkendelse, en selvkritisk besindelse.

Gudstjenestens indhold og mening?

En gudstjeneste må, for at være relevant, koncentrere sig om det, som er dens indhold og mening: at formidle Kristusfortolkning for alle, der er døbt til den korsfæstede og opstandne Kristus, med fokus på, hvad det gælder om at tro og gøre som medmenneske og samfundsborger. En meningsfuld gudstjeneste på aktuelle vilkår rummer et korsteologisk korrektiv af magtkritik og social værdiomvending; et korrektiv, som måske kan formidles af liturgien og musikken, men som eksplicit skal kunne høres i tekstlæsninger og prædiken, og som i dag er særligt betydningsfuldt, fordi medmenneskeligt fællesskab og "fælles åndedrag" netop ikke er en forudsætning for

mennesker i den senmoderne vestlige verdens risiko-, præstations- og konkurrencesamfund, præget af ekstrem individualisme. Meningen med en gudstjeneste må være at vedligeholde det kristne trosfællesskab som et værdifællesskab med samfundsmæssig betydning og med eksistentiel betydning for de moralske og politiske valg, vi træffer. Vi betragter gudstjenesten som et offentligt rum, hvor det er muligt at læse og lytte til bibeltekster, som er centrale for Kristustro, og at lytte, tænke og få tekster og tradition forklaret, fortolket, formidlet og appliceret på nutidige eksistentielle og samfundsmæssige problemer og udfordringer. Et offentligt rum, med andre ord, til kvalificeret refleksion over egne og fælles menneskelige begrænsninger (synd) og ud fra tekster og prædiken se sig selv, fællesskabet og samfundet i kritisk lys og få øje på sin egen rolle i både fællesskabet og samfundet. Bekræfte og måske oven i købet styrke fællesskabet i fælles sang og fælles modtagelse af nadverens blanding af aflastende tilgivelse og livsbekræftelse (nåde).

I en sådan gudstjeneste skulle "præsten i sin prædiken" netop ikke tale om, "hvad Jesus siger og gør", som om teksterne er historiske rapporter og den Kristusfigur, der narrativiseres som Jesus i en evangelietekst, uden videre lig med Jesus af Nazareth som historisk person. I stedet for at erstatte kristologi med biblicistisk jesuanisme må prædiken skabe interesse og forståelse for teksterne ved at udrede fortolkningens tråde og vække til eftertanke ved med al den autoritative ansvarlighed, som fagligt og professionelt kan mestres, at prædike aktualiseret Kristusfortolkning ud fra den fortolkning og med det parænetiske sigte, som en evangelietekst anskueliggør med sin Jesusfigur. Det er hverken ensbetydende med 1) autoritær tiltale til umyndige og uforstandige eller 2) fiktiv samtale med medansvarlige og kompetente medfortolkere, som får lov til selv at sidde og synes og mene af hjertens lyst. Men det er heller ikke 3) indbydelse uden mål og mening, som om det blot drejer sig for den enkelte om processuel selviscenesættelse som det interessante individ, der er "i permanent diskussion med sig selv", en karakteristik, som synes at harmonere dårligt med idealet om fællesskab og det inkluderende "vi", som gudstjenesterapporten taler om.

Gudstjenestens kristologi?

Det er ganske påfaldende, at det næsten udelukkende er den opstandne Kristus, der fokuseres på i rapporten, mens der vist kun en enkelt gang refereres til den korsfæstede Kristus. Det indebærer, at der fokuseres på trøst og håb og glæde, men ikke på Kristusfortolkningens dystopiske verdenssyn og den implicite imperativ, som defineres af frelseshåbets utopiske perspektiv. Dermed lades ikke blot forestillingen om Kristusefterfølgelse ude af betragtning, men også den parænese, som kræver værdiomvending, magt- og statuskritik og en praktisk næstekærlighed, som inkluderer fjenden og

den urene fremmede. Rapporten idylliserer kristendommen, men synes tillige præget af en misforstået lutherficering, som nedtoner betydningen af troens gerninger. Det harmonerer dårligt med de nytestamentlige tekster, og som den aktuelle debat viser: at undlade omtale af forestillinger om Guds vrede, dom efter gerninger og fortabelsens mulighed får ikke forestillingerne til at forsvinde. Fordi forestillingerne indgår i den nytestamentlige fortolkningsmosaik, kræver de at blive taget alvorligt og at blive forklaret på ny for ikke vedblivende at gøre skade ved at skabe frygt og bekræfte fordomme.

Hertil kommer det mindst lige så påfaldende, at der ikke i rapporten synes at være den mindste refleksion over det forhold, at grundlaget for gudstjenesten og især selvfølgelig for prædikenen er en vilkårlig samling af indbyrdes forskellige, absolut fortidige, historisk relative og kontekstuel konstruerede tekster. Ingen steder fremgår det, at hermeneutiske overvejelser har spillet en rolle i udarbejdelsen af rapporten, og intet tyder på, at de senere års hermeneutiske ajourføring af den bibelske eksegesi er blevet inddraget endsige udnyttet. At ingen fageksegeter synes at have været inddraget i arbejdet, harmonerer dårligt med det eksplicite ønske om at ajourføre traditionen i bevidsthed om afhængigheden af teksterne fra den tidlige kristendom. Rapporten hævder med rette, at det er nødvendigt "med jævne mellemrum" at overveje en revision af gudstjenesten, og at man i faggruppen både "har undersøgt historien" og "diskuteret betydningen". På den baggrund er det beklageligt, at man ikke har fundet det nødvendigt af hermeneutiske og eksegetiske grunde at gå tilbage til kilderne i stedet for blot at revidere i afhængighed af tidligere revisioner. Det, rapporten præsenterer, er ikke kritisk reflekteret nytænkning om gudstjenesten på basis af ajourført tekstfortolkning og samtidsbevidst traditionsfornyelse, men endnu et kirkeligt begrænset kompromis med fortidens lige så kirkeligt begrænsede kompromiser. Kristendommen begyndte ikke med Luther; alligevel synes rapporten at tillægge bekendelsesskrifterne større betydning end de nytestamentlige skrifter til skade netop for en både samtidsbevidst og kritisk reflekteret traditionsfornyelse. En gudstjeneste uden korsteologisk Kristusfortolkning er hverken kristendom eller luthersk. En grundlags- og traditionsbevidst nytænkning af gudstjenesten forudsætter, at betegnelsen *evangelisk*-luthersk tages alvorligt.

"Bibelord" og "Gud for hele virkeligheden"?

På den baggrund er det problematisk, at rapporten taler indforstået biblicistisk, om ikke ligefrem fundamentalistisk, om "bibelord" og fastholder forestillingen om en traditionsbunden afhængighed af teksterne og den tidligste kristendom, når den reelt plæderer for en form for sentimentaliserings af

Kristusfortolkningen uden den korsteologi, som kendetegner den ældste tradition. Uden korsteologi er det et åbent spørgsmål, hvad "bibelord" betyder, ligesom det er svært at gennemskue, hvad der egentlig identificerer rapportens personificerede Gud, når der tales om trøst og håb uden en eneste reference til den korsteologiske sammenhæng mellem synd, stedfortrædelse og tilgivelse. Måske skyldes det angst for gerningsretfærdighedens spøgelse, at det ikke skal dreje sig om kærlighedens gerninger, når der fokuseres på forholdet mellem at "høre" og at "gøre". I karakteristikken af den nuværende gudstjenesteordnings "vekselvirkning mellem ord og handling", er det ikke, hvad vi til hverdag forbinder med konkret "handling", det drejer sig om, heller ikke troens sociale og politisk kritiske praksis som en konsekvens af Kristusforkyndelsen. Det er derimod sakramenterne, dåb og nadver, en karakteristik, som fastholder fokus indenfor i gudstjenestens rum og reducerer ordets forkyndelse til en afledet delmængde.

At "bibelord" ifølge rapportens forfattere ikke uden videre er tekstlæsning og prædiken, men åbenbart må kvalificeres sakramentalt for at have betydning, fremgår af den liturgiske pointe om, at ord og sakramenter rummer "sakramental kraft" med "forvandlende" betydning " på det eksistentielle, sociale og på det samfundsmæssige plan", som det siges. Formuleringen er ejendommelig, for den synes at hævde, at takket være den sakramentale effekt finder en forvandling sted af sig selv, uden at det fremgår, hvordan denne forvandling tænkes at realisere sig og gøre sig kendelig og virkningsfuld i både eksistentiel og samfundsmæssig betydning som en styrkelse af krop og sjæl. Giver det overhovedet mening at tale om "sakramental kraft" og "forvandlende" betydning uafhængigt af en korsteologisk fortolkning og uden bevidst afsæt i forestillingerne om netop synd, stedfortrædelse og tilgivelse? Med "sakramental kraft" og "forvandlende" betydning forudsættes en form for performativitet, som kan forbindes med nadveren, men næppe med tekstlæsning og prædiken. Men forudsættes ikke også en form for synliggørelse? Skal en forvandling ikke kunne kendes på sine praktiske konsekvenser, for eksempel af den parænese, som kommer til orde i en prædiken?

Uanset hvor meget rapporten insisterer på, at den treenige Gud er "Gud for hele virkeligheden", og hvor inderligt man hævder at medtænke sammenhæng og vekselvirkning mellem samtidskultur, samfund og kirke, er den virkelighed, man forholder sig til, svær at genkende som det senmoderne, gennemsekulariserede risikosamfund, og den gudstjeneste, som rapporten idealiserer, synes trods al tale om åbenhed, rummelighed og inklusion stadigvæk at foregå i et lukket rum for de få med særlige forudsætninger og særlige ønsker og behov af religiøs og følelsesmæssig karakter. Giver det overhovedet mening at tilskrive en personificeret og personligt

nærværende Gud ejerskab til og ansvar for "hele virkeligheden" uden at medtænke, hvordan virkeligheden for tiden former sig i et samfund, hvor ulighed og klimaproblemer vokser, en ustyrlig global kapitalisme og nu også en dødbringende pandemi truer. Hvad med theodiceproblemet?

I en senmoderne kontekst, præget af ikke- eller antikirkelig sekularisme og af ekstrem individualisme, er ikke kun det kirkelige fællesskab, men også det traditionelle familiefællesskab under pres. Derfor virker det som forflygtigelse af "virkeligheden" blot at tale begejstret videre om gudstjenestens fællesskab i mødet med Gud og at referere til prædikenens tilhørere på en tilfældig søndag som kompetente medfortolkere, der er kommet for at takke, "højtideligt, frimodigt, festligt og glædeligt", for sammen og enkeltvis at komme "på sporet af Gud" og hente "livsmod og mening" i gamle fortællinger, for at "udforske", dele og takke som "elskende og frie", "bundet til Gud og hinanden i kærlighed", fordi evangeliet i gudstjenesten får "krop", "en skikkelse i tid og i rum, lyd, lys og bevægelse og sansning". Tror rapportens forfattere for alvor, at den almindelige danske offentlighed, hvis ellers den meget brede invitation til debat står til troende, føler sig tiltalt og medinddraget af denne guirlande af plusord? Tror de, at andre end de allerede indforståede føler sig inkluderet i det "vi", der som kirke må forholde sig "kreativt, fantasifuldt og kritisk" til de medier, som en gudstjeneste benytter i sin "iscenesættelse af evangeliet", så at kirken på én gang både kan demonstrere, at den ikke er "upåvirket" af sin samtids kulturelle og æstetiske idealer, og at den ikke er til sinds "at falde på knæ" for sin samtid?

Valg af bibeloversættelse

Det er et særligt problem, at rapporten giver plads for, at *Den Nye Aftale* kan accepteres til gudstjenestebrug; det er stik imod oversættelsens erklærede formål, som det ved udgivelsen i 2007 blev kraftigt understreget af Bibelselskabets daværende generalsekretær ved et arrangement på Det Teologiske Fakultet i København. Hvordan harmonerer en bibelversion på banalt hverdagsdansk med karakteristikkene af gudstjenesten som et "autentisk og bevægende møde", "et drama på liv og død"? Det burde være en selvfølge, at en bibeloversættelse, som definitivt har afskrevet begreberne "synd" og "nåde", er uanvendelig til gudstjenestebrug. Ikke desto mindre har biskopperne udsendt en opfordring til, at man i kirkerne nu også gør brug af Bibelen 2020, ligesom de har udtalt sig meget positivt om Kirkesangbogen fra 2017 som mulig erstatning for salmebogen, hvilket endnu kun er tilladt uden ansøgning i Fyens Stift. Fornyelse er for tiden et plusord, og det gælder om at være omstillingsparat. Men der er grund til at være bekymret, når et liturgisk fornyelsesprojekt lanceres som et "historisk eksperiment", uden at det klart fremgår efter hvilke saglige og faglige

kriterier, fornyelsen skal ske, eller efter hvilke formelle kriterier, der skal træffes beslutninger af hvem og hvordan om eksperimentets videre forløb og dets praktiske konsekvenser.

Om brugen af GT-tekster

I omtalen af problemerne i forbindelse med indførelsen i 1992 af læsningerne fra Det Gamle Testamente er det uheldigt, dels at rapporten ikke mere præcist gør op med fordommene om jødedommens Gud som streng og krigerisk og den kristne Gud som lutter omsorgsfuld kærlighed, dels ikke klart og tydeligt gør gældende, at kendskab til GT-tekster både historisk og hermeneutisk er en forudsætning for overhovedet at forstå den nytestamentlige Kristusfortolkning. Det er ikke rimeligt, endnu engang, at reducere GT-tekster til "børnelærdom", ligesom det heller ikke primært skal dreje sig om hverken æstetiske eller novellistiske kvaliteter ved teksterne, men derimod om deres hermeneutiske og eksegetiske betydning. I deres egen ret, på deres egne historiske vilkår og på grund af deres betydning som de fortolkningsforudsætninger for NT-teksterne bør GT-tekster inddrages i gudstjenesten både som læse- og prædikentekster. Begrundelsen må være, at de på én gang bidrager til hermeneutisk at relativere og til religions- og kulturhistorisk at kontekstualisere den Kristusfortolkning, som grundlægges af Paulus, først narrativiseres af Markusforfatteren og derefter udvikler sig ad de forskellige spor, som til sammen udgør den nytestamentlige tradition.

Anden del:

tekster og prædiken i en revideret liturgisk sammenhæng

Alterbogens status og grænser for frihed?

Rapporten om Folkekirkens liturgi lægger op til en debat om liturgiens form snarere end om dens indhold. Alterbogen optræder således sammen med højmesseordningen, Bibelen og salmebogen som ét af fire "vigtige kendetegn for det, som er fælles i Den danske Folkekirke". Men eventuelle ændringer af liturgien er koncentreret om formen, når det hedder, at "et fokus på det fælles må imidlertid i en folkekirkelig sammenhæng altid gå hånd i hånd med en høj grad af frihed og vide rammer". Rapporten beskæftiger sig fortrinsvis med autorisation og tilsyn af højmessen, i fald formen ændres, og det forbliver derfor uklart, hvorvidt der ifølge rapporten fortsat skal være en autoriseret alterbog. Det fremgår heller ikke tydeligt, om rapporten skal fungere som inspiration for præst og menighed eller som en betænkning til provst eller biskop. Rapportens forfattere nævner selv, at en afskaffelse af en autoriseret alterbog kan resultere i, at valg af læsninger ofte "vil påhvile

præsten", og at bredden i tekstvalget kan blive udfordret. Det kan ligeledes udfordre tanken om det fælles og genkendelige ved Folkekirkens gudstjenester, hvis de læste tekster ikke har et fælles præg. Det vil endvidere forudsætte, at præster og menighedsråd får en markant større opgave med at udvælge og drøfte tekstvalg, og endelig vil et friere tekstvalg betyde, at prædikanter vil foretrække bestemte tekster og fravælge andre, hvilket "kan rykke ved forståelsen af kirkeåret og måske endda fremhæve en bestemt teologisk tolkning gennem tekstvalg". Det er således formen, der er fokus på, ikke indhold.

Ordo-struktur med revideret tekstvalg

Rapporten foreslår tre modeller for en fremtidig liturgi. Skønt det lades uklart, om der fortsat skal være en autoriseret alterbog, peger rapportens forfattere selv på tre problemstillinger, der vil opstå som følge af en afskaffelse af en autoriseret alterbog, hvad angår tekst og prædiken. Rapportens forfattere anbefaler ikke nogen af modellerne frem for andre. Der er altså ingen konkrete forslag til ændringer af Folkekirkens liturgi og heller ikke konkrete forslag til en mulig ny plads i liturgien til tekst og prædiken. Sammenfattende er der ifølge rapporten en risiko for, at tekstvalg og prædiken ved de foreslåede modeller 2 og 3 bliver for smalt og for lokalt. At der vil mangle liturgisk indsigt til at foretage egne tekstvalg, og endelig at et smalt tekstvalg vil kunne gøre teologien i de lokale kirker tendentiøs. Et helt frit tekstvalg vil dels bryde med traditionen helt tilbage fra den tidligere Middelalder for at læse efter perikope- eller tekstrækker; dels kunne der, som rapportens forfattere nævner, være en risiko for, at forståelsen af kirkeåret blev trængt i baggrunden til fordel for præstens eller menighedens yndlingstekster.

Vi foreslår:

1. At højmessens liturgi fastholder ordo-strukturen, men forenkles ved at erstatte 92-ordningens tre læsninger med kun to læsninger: en gammeltestamentlig læsning eller en epistellæsning og en evangelielæsning.

2. At forståelsen af kirkeåret styrkes ved, at valget af tematisk relevante tekster, fortrinsvis ved jul, påske og pinse, men også på andre af kirkeårets særlige dage, bliver det samme hvert år ifølge både Første og Anden Tekstrække.

3. At tekstrækken (rækkerne) revideres, således at de læse- og prædikentekster, der vælges til gudstjenesten de pågældende søndage, er kernetekster, der tilsammen udtrykker grundlæggende tanker og forestillinger i nytestamentlig teologi og Kristusfortolkning, og at gammeltestamentlige tekster vælges ifølge egen ret og betydning.

4. At det ikke alene er evangelietekster, der optræder som prædikentekster, men at der også på givne søndage skal kunne prædikes over såvel episteltekster som gammeltestamentlige tekster med evangelietekster som læsetekster.

Kriterier for tekstvalg

Vi peger i det følgende på, hvad vi betragter som tidssvarende kriterier for et revideret tekstvalg og illustrerer derefter med en række konkrete eksempler, hvordan en ny anden tekstrække kunne sammensættes ifølge disse kriterier:

1. Det er ikke et mål i sig selv at få samtlige eller flest mulige nytestamentlige skrifter repræsenteret i tekstrækkerne. Læse- og prædikenteksterne må vælges på grund af deres teologiske og litterære kvaliteter.

2. Teologiske kernetekster fra fx Galaterbrevet, 1 Korintherbrev, Romerbrevet og Filipperbrevet bør kunne bruges både som læsetekster og som prædikentekster og gerne i forbindelse med såvel evangelietekster som GT-tekster.

3. Særlige kernetekster kan være relativt lange, og særlige tekster bør kunne anvendes både som læsetekster og som prædikentekster.

4. Markusevangeliet bør med sin narrative enkelhed fylde relativt mere og Matthæusevangeliet med sin moralske pegfinger og sorte pædagogik tilsvarende mindre.

5. De pseudepigrafiske breve bør ikke præsenteres som ægte, og der bør luges kraftigt ud i bruges af især Efeserbrevet og Pastoralbrevene. 2 Petersbrev og Judasbrevet bør slet ikke bruges, det samme gælder for Hebræerbrevet på grund af sværhedsgraden.

6. Tilgængelighedskriteriet må især gælde for valget af læsetekster, men generelt må der tilstræbes en klar tematisk og/eller hermeneutisk sammenhæng mellem læsetekst og prædikentekst.

7. Da kirkegængere ikke mere kan forventes at komme i kirke hver søndag, bør tekster af særlig betydning kunne bruges mere end én gang i løbet af et kirkeår og på begge tekstrækker.

8. Til højhelligdage og særligt tematiserede søndage bør tekstvalget være det samme for begge tekster i første og anden tekstrække.

9. Med et valg af GT-tekster ifølge egen ret udelukkes såvel en hierarkisering (det fortidige og kun foreløbige *vs.* opfyldelsen og det endelige) og en kontrastering (lov *vs.* evangelium, den vrede og strenge Gud *vs.* den kærlige). To valg af GT-tekster kan illustrere kriteriet om egen ret: Med 1 Mos 18,1-3.9-15 som læsetekst på Mariæ Bebudelsesdag, hvor Luk 1,26-38 er

prædikentekst, fokuseres på ét tema, den underfulde skabelse af liv, og ét gudsbillede, Gud som livsskaber. Et andet eksempel til en søndag i Trinitatistiden kunne være med Rom 4,13-25 som læsetekst at vælge 1 Mos 17,1-11 som prædikentekst for igen med ét tema og ét gudsbegreb at anskueliggøre en fortolkningsammenhæng, præget af frelseshistorisk kontinuitet.

Illustrative eksempler på tekstforslag til en del af en ny Anden Tekstrække

De valgte tekster identificeres med en kortfattet karakteristik efter indhold, og med en tematisering angives den sammenhæng, som begrundet tekstkombinationen.

l = læsetekst, p = prædikentekst, btr = begge tekstrækker

1. Søndag i Advent (btr)

Rom 13,11-14 (l): Timen, lysets rustning og sømmelighed

Matth 21,1-17 (p): Indtoget og tempelrensningen

Tematisering: tro og gerninger i eskatologisk perspektiv

2. Søndag i Advent

1 Thess 4,13-18 (l): Paulus beroliger, de allerede døde vil også opstå

Matth 15,1-13 (p): De ti brudepiger

Tematisering: opstandelse, parusi og dom efter gerninger

3. Søndag i Advent

Matth 24,43-51 (l): Årvågne husslaver

1 Thess 5,1-15 (p): Lysets børn med frelseshåb

Tematisering: parusi og dom og ventetiden, som skal udnyttes

4. Søndag i Advent

Matth 3,1-12 (l): Johannes Døber i ørkenen

1 Kor 15,50-58 (p): kød og blod skal ikke arve Guds rige

tematisering: omvendelse og opstandelsestro

Juleaften (btr)

Es 9,1-6a (l): profeti om kongebarnet
Luk 2,1-10 (p): Jesu fødsel
tematisering: forjættelse og opfyldelse

Juledag (btr)

Åb 21,1-8 (l): Ny himmel og ny jord
Joh 1,1-14 (p): Ordet blev kød
tematisering: kristologi og nyskabelse

2. Juledag

1 Kor 12,12-27 (l): Legemet og lemmerne
Mark 3,31-35 (p): Jesu sande slægtninge
tematisering: legemsmetaforen og Kristusfællesskabet som gudsfamilie

Julesøndag

Gal 5,13-26 (l): Kødets synd, åndens frugt
Joh 12,37-50 (p): Forhærdelsen, forkastes Jesus, forkastes hans Far
tematisering: tro og praksis og at genkende Faderen i Sønnen

Nytårsdag

1 Thess 2,3-12 (l): Om at behage Gud, ikke mennesker
Luk 5,1-11(p): Peters fiskefangst
tematisering: troens selvhengivelse

Helligtrekongers Søndag (btr)

Matth 17,1-13 (l): Forklarelsen på bjerget
Matth 2,1-12 (p): De vise mænd
tematisering: kristologiske billedgørelser

1. Søndag efter Helligtrekonger

Joh 15,1-8 (l): Det sande vintræ
Rom 12,(1-8)9-21 (p): Om at tjene hverandre og Gud

tematisering: Kristusfællesskabet og troens praksis

2 Søndag efter Helligtrekonger

Kol 1,12-23a (l): Kristus som den usynlige Guds billede

Joh 2,1-11 (p): Brylluppet i Kana

tematisering: Kristus, nadveren og den utålmodige kirke (jf. Joh 19,26-27)

3. Søndag efter Helligtrekonger

Rom 6,15-23 (l): Syndens slaver eller Guds

Luk 18,35-43 (p): Helbredelsen af den blinde ved Jeriko

tematisering: åndelig frihed og troens klarsyn

Sidste Søndag efter Helligtrekonger

1 Kor 2,6-16 (l): Guds skjulte visdom

Mark 14,3-9 (p): Salvningen i Bethania

tematisering: åndelig visdom og korsteologisk varsel

Søndag Septuagesima

Sl 73,21-28 (l): Om at søge tilflugt hos Gud

Mark 6,30-44 (p): Bispisningen af de 5.000

tematisering: gudstro og nadveren som livs- og fællesskabsbekræftelse

Søndag Seksagesima

Matth 10,5-13 (l): Udsendelsestalen

Jer 23,19-32 (p): Herrens vrede mod løgneprofeter

tematisering: sandheden kendes på sine gerninger

Fastelavns Søndag (btr)

Luk 6,20-26 (l): Saligprisninger og veråb

Matth 4,1-11 (p): Fristelsen i ørkenen

tematisering: magtkritik og værdiomvending

1. Søndag i Fasten

1 Mos 4,3-16 (l): Kain og Abel

Rom 7,7-25 (p): Frihed fra Loven

tematisering: opgør med synden i kødet

2. Søndag i Fasten

2 Kor 4,6-18 (l): Skatten i lerkar

Mark 9,14-24 (p): Helbredelsen af drengen med den urene ånd

tematisering: åndernes kamp, troens magt

3. Søndag i Fasten

Rom 2,1-11 (l): Guds retfærdighed

Luk 11,14-26 (p): Jesus og Beelzebul

tematisering: Guds riges kendetegn

Midfaste Søndag

Luk 14,7-14 (l): Pladserne ved bordet

1 Kor 5,6-13 (p): Ud med den gamle surdej

tematisering: værdiomvendelse og livet i Kristus

Mariæ Bebudelsesdag (btr)

1 Mos 18,1-3.9-15 (l): Løftet om Isaks fødsel

Luk 1,26-38 (p): Bebudelsen

tematisering: Gud som underfuld livsskaber

Palmesøndag (btr)

Matth 21,1-17 (l): Indtoget og tempelrensningen

Fil 2,5-11 (p): Filipperbrevshymnen

tematisering: magtafkald og værdiomvending

Skærtorsdag (btr)

Matth 26, 1-17 (l): Beslutningen om Jesu død, salvningen i Bethania og overgivelsen

1 Kor 11,23-32 (p): Om nadverindstiftelse og måltidsfællesskab
tematisering: dødsforberedelse, nadver og respektfuld nadveradfærd

Langfredag (btr)

Mark 15,16-39 (l): Tornekroning, korsfæstelse, spottescene og død, officerens respekt
Rom 5,18-6,14 (p): Frihed fra synd og et liv under nåden ved dåben til Kristi død
tematisering: dødsscenen og korsdøden appliceret

Påskedag (btr)

Mark 16,1-8 (l): Kvinderne ved graven, af frygt siger de ikke noget til nogen
1 Kor 15,12-28 (p): Om opstandelseshåbets opfyldelse; Adam vs. Kristus
tematisering: dødens eskatologiske modsigelse

2. Påskedag

1 Kor 15,1-11 (l): Kristusbekendelsen og opstandelsesvidnerne
Mark 2,1-12 (p): Helbredelsen af den lamme i Kapernaum
tematisering: den opstandne Kristus og hans virke på jorden som Jesus

1. Søndag efter Påske (btr)

1 Thess 4,1-18 (l): Om hellighed, broderkærlighed og opstandelsesfællesskab
Luk 24,13-35 (p): Vandringen til Emmaus
tematisering: livet i Kristus og nadverfællesskab med den opstandne

2. Søndag efter Påske

Rom 5,1-11 (l): Om forligelsen
Joh10,7-18 (p): Den gode hyrde
tematisering: den stedfortrædende død

3. Søndag efter Påske

Joh 5,1-8 (l): Helbredelsen af den syge ved Bethesda Dam
Rom 5,7-16 (p): Om forligelsen, Adam vs. Kristus
tematisering: forligelse af nåde og helbredelse af en syg synder

Bededag (btr)

Rom 8,18-30 (l): Om frihed fra døden

Matth 6,5-15 (p): Bjergprædikenen om bøn, Fadervor og tilgivelse

tematisering: parasiforventning, frelseshåb og det daglige brød

4. Søndag efter Påske

1 Kor 15,35-49 (l): Om dødes opstandelse og opstandelsens skikkelse

Åb 4,1-11 (p): Guds himmelske tronsal

tematisering: opstandelseslegemets åndelige forvandling og gudstjeneste i himmelen

5. Søndag efter Påske

Åb 21,1-7 (l): Ny himmel og ny jord

2 Kor 5,1-10 (p): Iklædning af boligen i himmelen

tematisering: nyskabelsens utopiske modsigelse og de himmelske teltboliger

Kristi Himmelfartsdag (btr)

Luk 14,15-24 (l): Lignelsen om det store festmåltid

ApG 1,1-11 (p): Samværet med den opstandne Kristus og himmelfarten

tematisering: værdiomvending og det vertikale fællesskab

6. Søndag efter Påske

2 Kor 5,16-21 (l): Forligelsens tjeneste, nyt liv i Kristus

Mark 7,24-30 (p): Den hedenske kvinde

tematisering: den grænseløse nyskabelse i Kristus

Pinsedag (btr)

Joh 14,15-26 (l): Løftet om en anden talsmand

Rom 8,9-17 (p): Om frihed fra synd og død

tematisering: frelseshåbets forudsætninger og livet i ånden

2. Pinsedag

Rom 8, 12-17 (l): Ånden giver barnekår

Joh 4,46b-53 (p): Den kongelige embedsmand
tematisering: genfødsel og grænseløs helbredelse

Trinitatis Søndag (btr)

Matth 28,16-20 (l): Missionsbefalingen

Rom 8,28-39 (p): Kendt af Gud; intet kan skille de kaldede fra Guds kærlighed
tematisering: det grænseløse Kristusfællesskab og Guds kærlighed

1. Søndag efter Trinitatis

Rom 8,1-11 (l): Kødets død, åndens liv

Joh 3,1-21 (p): Jesus og Nikodemus

tematisering: livet i Kristus på modsigelsens dualistiske vilkår

Alle Helgens Dag (btr)

Sl 90 (l): Om afhængigheden af Guds trofasthed

Joh 14,1-14 (p): Vejen, sandheden og livet

tematisering: længsel, tillid og Kristus som vejen til de himmelske boliger

Sidste Søndag i Kirkeåret

Jak 2,14-26 (l): Tro og gerninger

Matth 25,31-46 (p): Lignelsen om de betroede talenter

tematisering: troens praksis og dom efter gerninger

Forslag om nye dåbsteikter til både barnedåb og voksendåb

Synd, syndsforladelse og korstegning

Det synes at være forestillingen om syndsforladelse ved dåbens delagtighed i Kristi stedfortrædende død, som ikke uden videre giver mening ved barnedåb. Den tilføjelse, som traditionelt betyder, at også spædbarnet ikke desto mindre hurtigst muligt skal døbes, er den arvesyndslære, som ikke har grundlag i nytestamentlige skrifter, men som er blevet luthersk tradition, fordi Luther overtog Augustins overfortolkning af Rom 5,12. Hvad Paulus ser som en tilbøjelighed, blev af Augustin forstået som en medfødt egenskab, en genetisk sygelighed, knyttet til kødet og den seksuelle akt og

nedarvet via den besmittelse, som, i overensstemmelse med den aristoteliske biologi, blev påført fosteret under opholdet i livmoderen. Er det ikke på tide at gøre op med en forestilling, som ikke alene forudsætter en fortidig biologi, men tillige en misogyn seksualitetsforskrækkelse? Måske vil netop et opgør med arvesyndsovertroen bidrage til en bedre forståelse af det syndsbegreb, som har rod i nytestamentlig tradition og forudsættes i den paulinsk inspirerede dåbsfortolkning?

I Lindevangskirken på Frederiksberg har man omtolket barnedåben for helt at gøre sig fri af forestillingen om synd. Dåben er blevet en fødselsfejrende livsbekræftelse, for tanken er, at ethvert barn fødes som et Guds barn, hvorfor enhver fødsel har en gudgiven betydning, som kan fejres med dåb. Men er det en kristen dåb, uden kristologi og uden korsteologi? Hvor svært det er at finde begribelig teologisk begrundelse for overhovedet at døbe spædbørn, og hvor ubekvem, det åbenbart er blevet, at dåbens sakramentale betydning afhænger på én gang af bevidsthed om synd og af tro på Kristi stedfortrædende død for synderes skyld, fremgår af de sære bortforklaringer, som man i pixibogen om dåb må gribe til for, trods den dobbelte korstegning for ansigt og bryst, at kunne unddrage sig korsets symbolske reference til Kristi død og til synden, som forlades.

Nye dåbstekster?

For at fastholde korsets reference til Kristi død og for at tydeliggøre den kristologiske fortolkning af dåben som genfødsel og nyskabelse foreslår vi at erstatte Mark 10,13-16 med Gal 3,26-28 til både barnedåb og voksendåb samt at erstatte Matth 28,18-20 med et frit tekstvalg blandt fx følgende muligheder, anført i uprioriteret rækkefølge: Mark 4,30-32; Matth 3,13-17; Joh 4,10-14; Gal 4,4-7; Rom 6,3-11; 1 Kor 12,12-13; Mark 4,35-41; 2 Kor 4,16-18; som i katolsk tradition evt. også 2 Kor 5,14-17; Rom 13,12-14. Meningen er, at den valgte tekst skal kunne indgå som en uddybende tematisering i en indledende tale eller i tiltalen til forældre og faddere ved barnedåb og i talen til den døbte ved voksendåb.

Vores begrundelse for *fravalget* er følgende:

1. Mark 10,13-16 er disciplinparænese; da småbørn i social henseende var statusløse væsner uden personværdi, eksemplificerer de i perikopen, ligesom i øvrigt toldere, skøger og spedalske, det ringe- eller ikkeagtede. Belæringen til disciplene drejer sig om statusafkald og Kristusefterfølgelse på korsets og værdiomvendings vilkår.

2. Til barnedåb inviterer perikopen uvægerligt til en misforståelse som fx, at børn er uskyldige og i den forstand forbilledlige, eller troskyldige og ukritisk modtagelige og i den forstand forbilledlige; hvad er i så fald begrundelsen for dåb? Undertiden ønskes dåb af bekymring for

arvesynden: det udøbte barn risikerer at gå fortabt, hvis det bliver sygt og dør uden at være døbt; er det forsvarligt at døbe barnet uden at afvise og korrigere begrundelsen?

3. Matth 28,18-20 kan ikke betragtes som et Jesusord, men måske som et Herreord, jf. 1 Thess 4,14 og 1 Kor 11,23. Det er en missionsbefaling, som ikke fokuserer særligt på dåb, men med tre parallelle participier præciserer opgaven: at gå ud, at døbe og at belære. At gå ud og at belære er kontekstuel det afgørende; at 'døbende' optræder i en tekst, gør ikke teksten til en dåbstekst, lige så lidt som 'børn' gøre en tekst velegnet til barnedåb.

Vores begrundelse for *tilvalget* er følgende:

1. Gal 3,26-28 er eksplicit dåbsfortolkning og forudsætter den grundtanke, som udfoldes i Rom 6,3-11, at dåben delagtiggør de døbte i Kristi stedfortrædende død, hvorfor de som døbte er retfærdiggjorte, sat åndeligt fri fra afhængigheden af kød, synd og død. Til den vertikale samhørighed med Kristus svarer det horisontale fællesskab mellem de døbte, som billedgøres af Kristus som de døbtas fælles overklædning. Det gør Kristus på én gang til en kollektiv figur og et åndeligt livsrum, hvor alle statusforskelle har mistet deres betydning. I Kristus er de døbte ifølge v. 28 ikke bare et, de er én, jf. legemsmetaforen i 1 Kor 12,12-26.

2. De foreslåede tekstvalg kan alle tematiseres i overensstemmelse med Gal 3,26-28 og på den måde tjene til at forklare, uddybe og begrunde, hvad det indebærer at være døbt til Kristus. Sammen med Gal 3,26-28 kan de hver for sig bidrage til at kristologisere dåben og frigøre sakramentet fra en problematisk afhængighed af både Jesusord og arvesynd.

Forsøget på at forklare barnedåbens betydning i pixibogen er ikke vellykket. Ved at fokusere på Mark 10,13-16 som "det såkaldte børneevangelium" lig med "tillidsevangeliet" har man eksplicit valgt "barnets tillidsfulde tagen imod" som kriterium for en naivistisk dåbsfortolkning, hvilket tydeligvis gør det ekstra svært at forklare dåbens kristologiske/korsteologiske betydning. Da en fortolkning i mange sære billeder desuden blandes op med citater fra Luther, er resultatet sprogligt ubehjælpeligt, og indholdet både uklart og modsætningsfyldt. Der refereres til, "hvad Gud gjorde og sagde" med "Jesu Kristi egne ord"; "Gud sætter en ny virkelighed", hedder det, for han flytter på én gang den døbte ind i sin virkelighed og flytter selv ind i den døbtas liv. Dåbens gave, som skal pakkes op, består i, "at Kristus flytter den døbte ind i sin virkelighed", hvormed gaven "så at sige allerede er pakket op", for gaven er også et "bytte" mellem Kristus og den døbte. At "synden skal druknes", er både genfødsel og "magtskifte", og "Gud har ens ryg", fordi "Gud vil os". Igen og igen hedder det insisterende, at "det kan man tro og stole på", uden at "det" forklares på en bare nogenlunde sammenhængende og begribelig måde. Vi foreslår derfor til overvejelse som materiale

til oplysning om både tro og dåb, og som en enkel karakteristik af dåbens betydning som sakramente, i stedet for en alt for broget mosaik af forskellige fortolkninger og løsrevne Luther-citater reelt at genbruge Luthers, Den Lille Katekismus, evt. i uddrag, sammen med fx en salme som Brorsons, "Vor tro er den forvisning på" (DDS 577).

En revision af trosbekendelsen?

Vi foreslår til overvejelse, om ikke tiden er inde til at gøre op med Grundtvigs mageløse opdagelse fra 1825? Med den massive historificering af både djævel, jomfrufødsel, dødsrige og kødelig opstandelse og med den dominerende placering, den apostolske trosbekendelse har fået i enhver gudstjeneste, er den blevet en fortolkningsmæssig belastning og en forståelsesmæssig forhindring. Lige så lidt der i den nytestamentlige nadverforståelse er tale om fysisk realpræsens, lige så lidt drejer det sig i opstandelsesfortolkningen om et kødeligt opstandelseslegeme. Med sin bastante realisme er den apostolske trosbekendelse blevet til en stopklods af ubegribelighed og på den måde spærrer den for tilgangen til de nytestamentlige skrifter og en tidssvarende, eksegetisk og hermeneutisk reflekteret prædiken.

At ændre 'kødelig' til 'legemlig' i omtalen af opstandelsen, en formulering, som Luther også accepterede, ville være en lille fordel. Men det bedste ville være helt at erstatte den apostolske trosbekendelse med Luthers korte version af den gamle romerske bekendelse i tre dele: Jeg tror på Gud Fader, der har skabt mig, jeg tror på Guds Søn, der har forløst mig, jeg tror på Helligånden, der har herliggjort mig. Det er velgørende kort og præcist og rummer det væsentlige uden at gøre den kristne tro til et spørgsmål om, hvor mange kameler en reflekteret kirkegænger kan sluge.

Til højmissen kunne formuleringen være følgende: "Vi tror på Gud Fader, der har skabt os. Vi tror på Kristus, Guds Søn, der har forløst os. Vi tror på Helligånden (evt. Gud Helligånd), som har herliggjort os."

Til dåb af såvel børn som voksne kunne tilspørgslen formuleres som følgende fire spørgsmål: "Tror du på Gud Fader, som har skabt dig?", "Tror du på Kristus, Guds Søn, som har forløst dig?", "Tror du på Helligånden (evt. Gud Helligånd), som har herliggjort dig?", "Vil du døbes på denne tro?"

Om højmissen og dåbsgudstjenester

Vi finder det meget positivt, at det tilsyneladende bliver mere og mere udbredt at afholde selvstændige dåbsgudstjenester eller lørdagsgudstjenester som en kombination af dåbs- og

familiegudstjenester. Det er en udmærket skik, fordi den tillader præst og menighed at fokusere på dåb og børnefamilier og samtidig giver mere ro og sammenhæng til søndagens højmesse. Det sikrer at højmessemenigheden kan samle sig om dagens tekster og koncentrere sig om at høre en prædiken over den prædikentekst, som hører søndagen til, i stedet for ufrivilligt at blive gjort til et vedhæng til dåbsfølget, fordi det måske kunne være fristende at gøre som i Lindevangskirken, der udnyttede sin status som frisogn til at fravælge en truende domstekst fra Matthæusevangeliet for ikke ødelægge den gode og festlige stemning for barnedåbsgæsterne.

Vi mener, det vil være en fordel med én fast model for selvstændige dåbsgudstjenester og dertil en nyttig hjælp i forbindelse også med dåbs- og familiegudstjenester at udpege et antal tekster til frit valg, jf. vores forslag ovenfor (s. 16) af relevante dåbstekster. Som fast liturgi for selvstændige dåbsgudstjenester, ens for barnedåb og voksendåb, foreslår vi følgende model, som fastholder de faste led i ritualet for barnedåb ved højmessen, men inddrager såvel vores forslag til nye dåbstekster som forslaget til en revideret trosbekendelse:

Præludium

Salme

Hilsen:

Vor Herre Jesu Kristi nåde, Guds kærlighed og Helligåndens fællesskab
være med jer alle!

Læsning: frit valg af tekst blandt de ovenfor foreslåede (s. 16)

Prædiken/dåbstale over den valgte tekst

Salme

Lovprisning (1 Pet 1,3)

Bøn:

Vi takker dig, himmelske Fader ...

Vi beder dig: Tag i nåde mod dette barn/disse børn/N.N., som vi bærer
frem for dit åsyn/som træder frem for dit åsyn, indlem det/dem/N.N. i
din menighed, og bevar det/dem/ham/hende i dit samfund både her og
hisset! Amen.

Skriftlæsning:

Apostlen Paulus skriver i sit brev til galaterne: I Jesus Kristus er I alle
Guds børn ved troen. For alle I, som er blevet døbt til Kristus, har iklædt

jer Kristus. Her er ikke forskel på, om man er jøde eller græker, slave eller fri, mand eller kvinde, for I er alle én i Kristus Jesus (Gal 3,26-28).

Så vil vi nu hjælpe dette barn/disse børn/N.N. til Guds velsignelse ved at døbe det/dem/han/hende i Faderens og Sønnens og Helligåndens navn.

Korstegnelse:

Modtag det hellige korsens tegn ...

Hvad er barnets/dit navn?

Trosbekendelse:

Tror du på Gud Fader, som har skabt dig? - Ja!

Tror du på Kristus, Guds Søn, som har forløst dig? - Ja!

Tror du på Helligånden (evt. Gud Helligånd), som har herliggjort dig? - Ja!

Vil du døbes på denne tro? - Ja!

Dåbshandling

Fadervor

Faddertiltale ved barnedåb/vidnetiltale ved voksendåb

Dåbssalme

Evt. bøn

Den aronitiske velsignelse

Udgangssalme

Postludium

Nadvergudstjenester

Der er et ønske om af og til at kunne afholde højmesse uden altergang, ligesom der synes at være en voksende interesse for selvstændige nadver- eller altergangsgudstjenester, evt. i form af skriftemålgudstjenester. Også dette ville give velgørende ro og sammenhæng til højmassen og gøre det muligt for både præst og menighed at koncentrere sig med fordybelse og eftertanke om ordets forkyndelse i både tekstlæsninger og prædiken. Det ville tillige bidrage til at alvorliggøre nadveren som et sakramente, der med brugen af Paulus' fortolkning i 1 Kor 11,23-26 fokuser korsteologisk på ihukommelsesmotivet. Det vil derimod udelukke den nyfortolkende form for nadverfejring, som praktiseres i Himmelev, og som alene fokuserer på det horisontale måltidsfællesskab uden det

vertikale aspekt, som med ihukommelsesmotivet i det autoriserede ritual drejer sig om helheden, korsdød, dåb/nadver og parusi.

Det fremgår ikke klart af pixibogen om nadveren, at Paulus med sin version af indstiftelsesordene ser *tilbage* på Jesu sidste måltid med disciplene, mens narrativiseringen af måltidsscenen i de synoptiske evangelier peger Kristusfortolkende fremad. Ihukommelsesmotivet afhænger af tilbageblikket, hvorfor det entydigt er adressaterne, som er de aktive: *de* skal ihukomme Jesus som Kristus, som "mig". At ihukomme er bevidst at genkalde sig for på ny at indprente sig det umistelige; hvad dette er, og hvorfor det er umisteligt for hvem, præciserer Paulus i v. 26 med sin fortolkning af indstiftelsesordene. Med appellen om, at måltidet skal gentages som forkyndelse af Kristi død, tilføjer Paulus sit eget tilbageblik til ihukommelsesmotivet og minder sine adressater om deres dåb til Kristi død, som gjorde dem delagtige i korsdødens stedfortrædende betydning, hvorfor det er som retfærdiggjorte og syndsforladte døbte med frelseshåb, de deltager i nadveren. I den forstand er nadvermåltidet ifølge Paulus på én gang en bekræftelse af hver enkelt døbtets samhørighed med Kristus og af alle døbtets fællesskab som menighed. Ved at gentage nadvermåltidet for sammen at ihukomme dåben til Kristi død bekræftes såvel samhørighed som fællesskab, og frelseshåbet vedligeholdes indtil parusien. Således udgør for Paulus dåb og nadver en korsteologisk komplementaritet; det er det dobbelte tilbageblik på korsdød og dødsfællesskab med Kristus, som ved hjælp af nadverens gentagelse skal lede menigheden fremad mod parusiens og opstandelseshåbets endelige opfyldelse.

Om overgivelsen af Kristus

Til slut foreslår vi, at formuleringen: "i den nat, da han blev overgivet", som implicerer Gud som overgivelsens egentlig agens, erstatter den uheldige formulering: "i den nat, da han blev forrådt", som inviterer til i overgivelsen at se en implicit reference til Judasfiguren som forræder. Den gængse formulering er uheldig, fordi det er en fejlagtig oversættelse af verbet, *paradidômi*, overgiver; men den er især uheldig, fordi indlæsningen af en forestilling om et menneskeligt forræderi er en horisontal banalisering af Judasfiguren, som spærrer for forståelsen af den dybere frelseshistoriske, vertikalt definerede rolle, som denne figur faktisk spiller. Judas introduceres i Markusevangeliets narrativisering af lidelseshistorien som den discipel, der af Gud er udvalgt, og som derfor, når tiden er kommet, kan eksplicit udpeges blandt de tolv til som Jesu medarbejder at medvirke til gennemførelsen af frelsesplanen ved indefra at give fjenderne udefra adgang til Jesus; deri består overdragelsen.

Som Paulus gengiver nadverindstiftelsen i 1 Kor 11,23-26, er Judasfiguren end ikke medtænkt, og da han netop som fortolkningsfigur er en narrativ rolle og ikke en historisk person, er han for Paulus i enhver henseende irrelevant. At det ifølge Paulus er Gud selv, der er det implicite subjekt, den egentlige agens, i udtrykket, "da han blev overgivet", v. 23, svarer nøje til, hvordan Paulus også andre steder bruger verbet. Men det afgørende er, at det tillige svarer til det forhold, at *paradidômi* i betydningen, overgiver, var almindeligt brugt myndighedssprog om overgivelse til videre foranstaltning af disciplinær art i en militær eller politisk retlig kontekst. Det er helt konsekvent i den betydning, Paulus bruger verbet: med Gud som eksplicit subjekt i Rom 1,24-28, om Gud som egentlig agens i Rom 6,17 samt i domsscenen 1 Kor 5,5 om Paulus selv, der sammen med adressaterne overgiver den utugtsdømte mand til Satan. Men nok så vigtigt bruges verbet netop som i 1 Kor 11,23 to gange om overgivelsen af Kristus: i Rom 8,32 med Gud som eksplicit subjekt og i Rom 4,25 med Gud som egentlig agens; at verbet desuden bruges i Gal 2,20 med Kristus som subjekt, kan meget vel hænge sammen med, at det her drejer sig for Paulus om eksemplarisk at godtgøre sin egen identifikation med Kristus.

Ikke alene er der således ikke plads i den frelseshistoriske fortolkning til at forestille sig et kun menneskeligt forræderi; der er heller ingen begrundelse for i den ældste tradition at se en kun menneskelig forræder, når det gennemgående formål med passionsfortællingen er narrativt at anskueliggøre, hvordan Gud suverænt iscenesætter og gennemfører den korsfæstelse af Kristus, hvormed han opfylder den guddommelige frelsesplan. Og der er slet intet grundlag for, som det sker i pixibogen om nadveren, at gøre en misforståelse af en forræderfigur til en skabelon for ydmyg kristen selvforståelse. Det er ikke et *mea culpa*-motiv, som kendetegner nadverindstiftelsen ifølge 1 Kor 11,23-26; med ihukommelsesmotivet som ledemotiv er der tværtimod tale om et positivt, både bekræftende og vedligeholdende nadverfællesskab af døbte, som Paulus opfordrer til sammen at genkalde sig deres dåbs betydning af retfærdiggørelse og syndsforladelse for med frelseshåb at kunne se forventningsfuldt frem til Kristi parusi.